

De Zaagmolensloot rond 1860. (Stadsarchief Amsterdam).

Waarom heet De Pijp De Pijp?

Er zijn verschillende verklaringen voor de naamgeving van de wijk. Een ervan is dat de typische lange smalle straten doen denken aan de laden waarin pijpen worden bewaard: de pijpenla. Een andere, meer waarschijnlijke, verklaring ligt in de oorspronkelijke betekenis van een pijp als lang smal water.

Het zou dan verwijzen naar de Zaagmolensloot, nu de Albert Cuypstraat, die tot 1891 beeldbepalend was voor de wijk. Op de eerste kaarten en plannen wordt de nieuwe wijk aangeduid als buurt YY. Mogelijk ligt hierin ook een deel van de verklaring

Stadswandeling De Pijp

Uitgave
Stadsdeel Oud-Zuid
www.oudzuid.amsterdam.nl

Realisatie
Amsterdam Toerisme &
Congres Bureau
www.atcb.nl
www.amsterdamtourist.nl

Tekst
Laurens Mingelen

Vormgeving
Atelier MV levievandermeer

Fotografie
Gabriele Merolli

Drukwerk
Van der Weij
Grafische Bedrijven

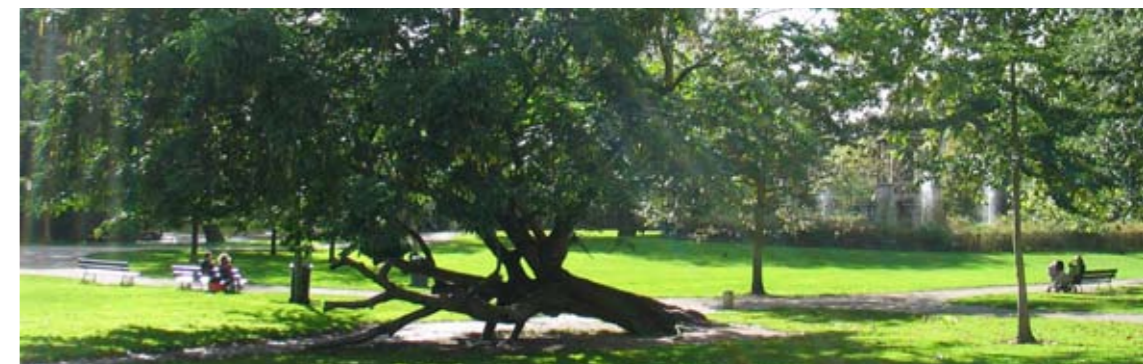
Audiobestanden
Walk the Walk Audiotours
www.walkthewalk.nl

Met speciale dank aan
Josephine Moons
www.moonwalk.nl

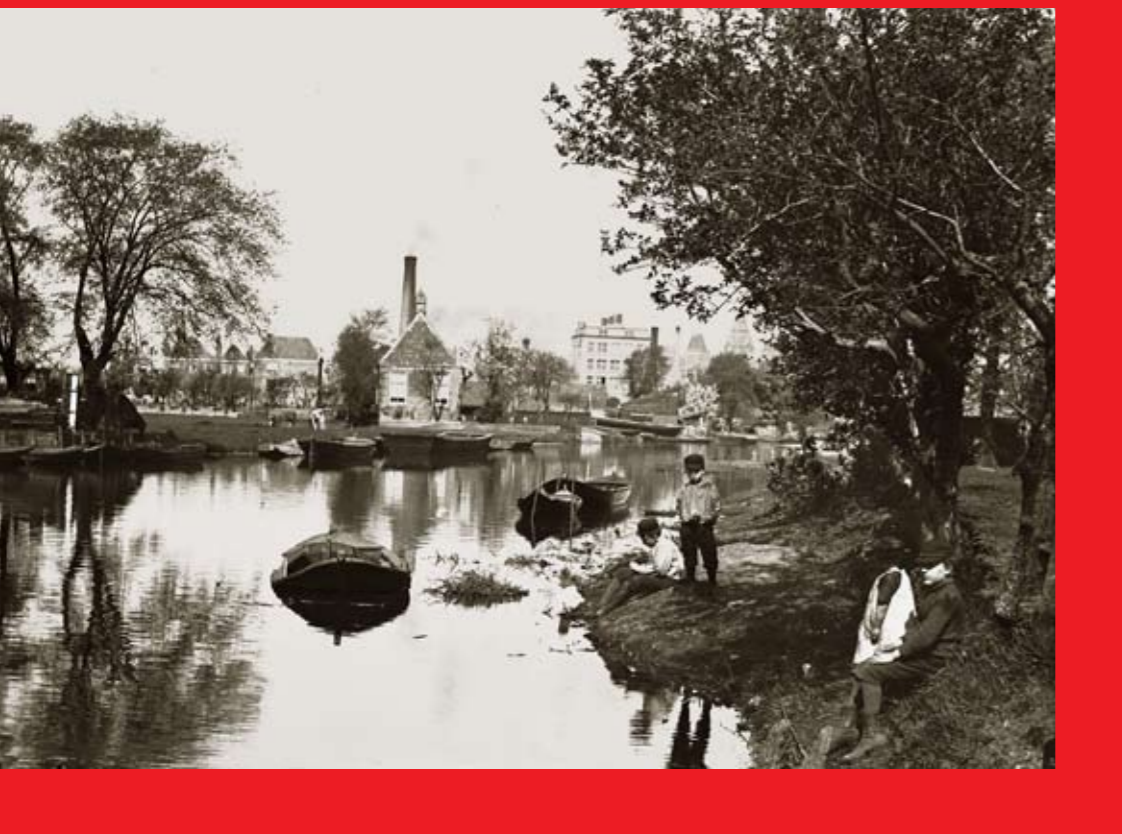
Uitgever en producenten hebben bij de samenstelling uiterste zorgvuldigheid nagestreefd. Zij aanvaarden echter geen aansprakelijkheid voor onjuistheden. Voor nadruk of verveelvoudiging d.m.v. druk, fotokopie of microfilm is voorafgaande toestemming nodig van Stadsdeel Oud-Zuid.

Een ontdekkingstocht te voet door het Quartier Latin van Amsterdam

I amsterdam.

- 1 Het huis met de kabouters
- 2 Polderhuisje Rustenburgerstraat
- 3 Voormalig raadhuis Nieuwer-Amstel
- 4 Voormalige diamantslijperij Asscher
- 5 CinéTol
- 6 Lage huisjes Diamantstraat
- 7 Voormalig gemeentelijk badhuis
- 8 Voormalig woonhuis Gerard van het Reve
- 9 Henriëtte Ronnerplein
- 10 P. L. Takstraat
- 11 Monument burgemeester Tellegen
- 12 Coöperatiehof
- 13 Van der Helstplein
- 14 Monument Samuel Sarphati
- 15 Groen Gemaal
- 16 Albert Cuypmarkt
- 17 Standbeeld André Hazes
- 18 De taartpunten
- 19 Gerard Douplein
- 20 Noord/Zuidlijn
- 21 Voormalig nachtetablisement De Kuil
- 22 Marie Heinekenplein

Audiobestanden

Naast te lezen is er ook iets te luisteren op deze wandelroute. Via de website van Stadsdeel Oud-Zuid (www.oudzuid.amsterdam.nl) en Amsterdam Toerisme & Congres Bureau (www.amsterdamtoerist.nl) kunt u gratis een aantal audiobestanden downloaden voor mp3 of iPod. Bewoners, kenners en betrokkenen zijn aan het woord en vertellen net iets meer over dat ene onderwerp. Deze audiobestanden zijn aanvullend op de tekst in dit boekje. U kunt de wandeling ook zonder de audiobestanden lopen.

De onderwerpen waarvoor een audiobestand beschikbaar is, zijn in de tekst te herkennen aan dit symbool. Het nummer naast het symbool correspondeert met de nummering van de audiobestanden.

Welkom in De Pijp! De stadswijk De Pijp werd halverwege de 19e eeuw aangelegd. Doordat er veel studenten, kunstenaars en prostituees in de nieuwe wijk kwamen wonen, werd De Pijp al snel het Quartier Latin van Amsterdam genoemd. Quartier Latin verwijst naar de academische buurt van Parijs waar vroeger door de studenten Latijn werd gesproken. De bewoners, de kleine straatjes, de vele kroegjes en eetgelegenheden en de sfeer in De Pijp, doen denken aan deze beroemde Parijse studentenwijk.

In De Pijp wonen meer dan 144 nationaliteiten en de wijk is één van de meest populaire locaties in Amsterdam om te wonen, te winkelen en te stappen. De meeste mensen zullen de buurt kennen van de leuke kroegjes, winkeltjes en natuurlijk van de Albert Cuypmarkt. Maar er is meer. Te zien, te horen, te vertellen en ook te proeven. Nergens vindt u zo'n divers culinair aanbod als hier in De Pijp. Met deze wandelroute maakt u kennis met De Pijp en haar kleurrijke geschiedenis. De beschreven route staat aangegeven op het kaartje achterin het boekje. U kunt de route uiteraard naar eigen inzicht verkorten of verlengen. De wandeling duurt ongeveer 2,5 uur.

Startpunt van de wandeling

De wandeling begint op de hoek van de Ceintuurbaan en de Amsteldijk. U kunt daar gemakkelijk met het openbaar vervoer komen.

Vanaf station Amsterdam Centraal kunt u alle metrolijnen nemen.

U stapt uit bij station Wibautstraat en loopt in noordelijke richting tot aan de Ruyschstraat. Hier slaat u linksaf en steekt de brug over. Aan de overkant van de brug op de Amsteldijk start de wandelroute.

Vanuit het centrum van Amsterdam kunt u uiteraard de metro nemen of

anders tram 4 of 25 en uitstappen bij halte Ceintuurbaan. Vanaf de halte loopt u links de Ceintuurbaan af tot aan het startpunt van de wandelroute op de Amsteldijk.

Vanaf het Museumplein neemt u bij het Concertgebouw tram 3 richting Muiderpoortstation. U stap uit bij halte Amsteldijk. Dit is het startpunt van de wandelroute.

De wandelroute eindigt op het Marie Heinekenplein bij de voormalige brouwerij. Daarvandaan kunt u gemakkelijk met de tram weer naar het centrum of naar het Centraal Station.

1 Welkom in De Pijp!

● **De wandeling start op de hoek van de Ceintuurbaan en de Amsteldijk. Op Ceintuurbaan 251 ter hoogte van de tramhalte staat een bijzonder gebouw: het huis met de kabouters. (1) Gezien vanaf de Ceintuurbaan wandelt u daarna rechtsaf de Amsteldijk op. U passeert onder andere de Van Ostadestraat en staat even stil bij het karakteristieke polderhuisje op de hoek van de Rustenburgerstraat en de Amsteldijk. (2)**

Het huis met de kabouters Dit huis uit 1884 is ontworpen door A.C. Boersma. Bijzonder aan dit huis is de merkwaardige combinatie van neo-gotische elementen als spitsbogen en spuwers, met neorenaissance elementen als kruiskozijnen en natuurstenen blokken en het versierde houtwerk bij de overstekende kappen. Meest opvallend zijn uiteraard de twee kabouters ter hoogte van de daklijst die elkaar de bal toewerpen. De kabouters zouden de twee betrokken aannemers symboliseren die elkaar bij de bouw geholpen hebben. Een andere verklaring is dat de opdrachtgever Van Ballegoijen heette.

Rust en ruimte

Het polderhuisje op Rustenburgerstraat 8 staat er nu wat verloren bij tussen alle overige bebouwing. Het is nog goed te zien dat het straatniveau destijds een stuk lager lag dan nu.

De polder waarin deze huisjes stonden, heette de Binnendijksche Buitenveldertsche Polder. Deze polder liep tot aan wat nu Amstelveen is. Met name in de gouden eeuw, met Amsterdam als het economische middelpunt van de wereld, bouwden welgestelde kooplieden hier aan het water van de Amstel en de Wetering hun buitenplaatsen: grote landhuizen met tuinen en landerijen. Zo konden ze ontsnappen aan het drukke en ongezonde leven binnen de stadsmuren. Toen Amster-

dam over het toppunt van haar economische bloei heen was, verloren de buitenverblijven en landerijen hun oorspronkelijke functie. De gebouwen raakten in verval en werden gesloopt of gebruikt als fabrieksruimte. Wel is het gebied altijd een plek geweest en gebleven voor Amsterdammers om te ontspannen. Er waren herbergen en 'lustplaatzen' en men kon genieten van het wijde uitzicht over het water van de Amstel en de groene polder. Een beroemde stadsbewoner die zich in zijn tijd graag door de rust en ruimte liet inspireren was Rembrandt. Hij heeft er een aantal etsen gemaakt die de sfeer in de polder goed laten zien.

Ets van Rembrandt van Rijn. 'De Omval', 1645. De Omval was oorspronkelijk een schiereiland tussen de Amstel en het later drooggemaakte Watergraafsmeer. Op deze plek staat nu de Rembrandttore. (Museum Het Rembrandthuis, www.rembrandthuis.nl).

● **U loopt door tot aan het voormalig raadhuis van de gemeente Nieuwer-Amstel op de hoek van de Amsteldijk en de Tolstraat. (3)**

Voormalig Raadhuis Nieuwer-Amstel

Het raadhuis is door R. Kuipers ontworpen in neorenaissancestijl en werd in 1892 opgeleverd. Boven de deur is het wapen van de voormalige gemeente nog te zien. Neorenaissance is te herkennen aan de klassieke trapgevels gecombineerd met torentjes en erkers die het geheel een historisch karakter geven. Andere bekende voorbeelden van deze bouwstijl in Amsterdam zijn de Stadsschouwburg op het Leidseplein en het Tropenmuseum aan de Mauritskade.

Het gebouw heeft uiteindelijk slechts vier jaar als raadhuis gediend. Een stukje terug, ter hoogte van de Van Ostadestraat liep tot 1896 de gemeentegrens. Vanaf halverwege de 19e eeuw ontwikkelde het noordelijk deel van Nieuwer-Amstel zich in hoog tempo. Steeds meer mensen gingen er wonen en steeds meer bedrijven vestigden zich er. Dit kwam door de beschikbare ruimte maar ook omdat er minder belasting betaald hoefde te worden dan in Amsterdam. Dit was Amsterdam een doorn in het oog en er werden pogingen ondernomen om dit deel van Nieuwer-Amstel te annexeren. Voor Nieuwer-Amstel was dit juist reden flink te investeren in de bouw van huizen en de aanleg van wegen. Om haar verzet tegen annexatie door Amsterdam te benadrukken werd in 1892 het raadhuis vlakbij de gemeentegrens geopend. Het mocht uiteindelijk niet baten en ondanks verzet en petitie tot aan de Tweede Kamer toe, werd dit deel van Nieuwer-Amstel in 1896 bij Amsterdam gevoegd. Van 1914 tot 2007 huisde in het voormalig raadhuis en de omringende nieuwbouw het gemeentearchief van Amsterdam. De gemeente gaat de locatie nu geschikt maken voor creatieve bedrijvigheid en culturele activiteiten.

2 De geschiedenis van de Amstel. Jan Portenger van het waterleidingsbedrijf vertelt.

Joodse diamantindustrie in Amsterdam
De diamantslijperij in de Tolstraat herinnert aan de omvangrijke joodse diamantindustrie in Amsterdam voor de tweede wereldoorlog. De handel in diamanten werd gedomineerd door de Sefardische joden, afkomstig uit Spanje en Portugal, die internationale handelscontacten hadden in de gebieden waar diamant werd gevonden. Naast de handel kwam ook de bewerking grotendeels in joodse handen. Joden mochten geen lid worden van een gilde en konden daarom geen traditionele ambachten uitoefenen. Omdat er voor het beroep van diamantslijper geen

gilde bestond, konden joden zich hier vanaf de 17e eeuw vrij in specialiseren. In het begin van de 20e eeuw werkte zo'n 30% van de joodse Amsterdamse mannen en 10% van de vrouwen in de diamantindustrie. In 1894 werd de Algemene Nederlandse Diamantbewerdersbond (ANDB) opgericht die zorgde voor een verbetering van de positie van diamantbewerkers. Mogelijk heeft dat eraan bijgedragen dat na 1910 het hart van de diamantindustrie zich verplaatste van Amsterdam naar het Belgische platteland rond Antwerpen waar in thuisfabriekjes tegen veel lagere prijzen geslepen werd.

● **U slaat rechtsaf de Tolstraat in. Rechts ziet u het gebouw van Diamantslijperij Asscher. (4) Tegenover de diamantslijperij staat CinéTol. (5)**

Diamantslijperij Asscher

Diamantslijperij Asscher bouwde in het begin van de 20e eeuw een internationale reputatie op door de Asscher-cut, een opvallende achthoekige slijpvorm die meteen erg in trek was. In 1907 verhuisde de fabriek van de Nieuwe Achtergracht naar de Tolstraat in de huidige wijk De Pijp. Architect G. van Arkel maakte het ontwerp. De diamantslijperij valt op door de vele ramen en de kantelen op het dak waardoor het gebouw wel iets heeft van een kasteel of een middeleeuwse kerk. Op het dakterras hadden de arbeiders een schitterend uitzicht over de stad. Het middeleeuwse karakter van het ontwerp is mogelijk een verwijzing naar de middeleeuwse samenleving waarin ambachten een belangrijke plaats hadden. Op het hoogtepunt van de Amsterdamse diamantindustrie waren hier ruim 750 werknemers in dienst. In dit gebouw is in 1908 de Cullinan, de grootste ruwe diamant ter wereld gespleten en geslepen. Deze is nu verwerkt in de kroonjuwelen van het Engelse koningshuis.

CinéTol

Tegenover de diamantslijperij ziet u een totaal ander maar evenzeer bijzonder gebouw: CinéTol (1927). Het ontwerp is van de architecten J.A. Brinkman en L.C. van der Vlugt. Het is gebouwd als vergaderzaal van de Theosofische Vereniging: een religieus-filosofische beweging die met name rond de eeuwwisseling populair was. De schilder Piet Mondriaan die korte tijd woonde en werkte aan het Sarphatipark, was lid van deze beweging. De huidige naam kreeg het gebouw toen het in de oorlog als bioscoop in gebruik

werd genomen. Sinds 1985 doet het dienst als openbare bibliotheek.

De bouwstijl van CinéTol is die van het Nieuwe Bouwen of de Nieuwe Zakelijkheid. De gedachte achter deze architectuurstijl was met moderne technieken een zo efficiënt mogelijk ontwerp maken dat het doel van het gebouw optimaal diende. Meest bekende stilistische kenmerk van deze stijl zijn de grotendeels uit glas bestaande gevels in dunne stalen profielen. De Van Nelle fabriek in Rotterdam, van de hand van dezelfde architecten, is hier een mooi voorbeeld van. Hoewel dit stijlkenmerk bij CinéTol ontbreekt, is het gebouw toch een product van de Nieuwe Zakelijkheid. Het gesloten karakter is bewust gekozen omdat een te transparante ruimte de aandacht teveel zou afleiden van de sprekers in de zaal. Om die reden zijn de verticale lichtspalten zo geplaatst dat het licht in de richting van de spreker werd geworpen. Ook van boven kwam licht door een lichtkoker in de nok van het dak. Dit is geheel in lijn met het theosofische uitgangspunt dat de wijsheid (gesymboliseerd door het licht) van boven werd ontvangen en zo kon worden doorgegeven aan de toehoorders die op hun beurt 'verlicht' werden. Daarmee werd het doel van het gebouw door het ontwerp optimaal bediend en past het gebouw naadloos in de stijl van de Nieuwe Zakelijkheid.

3 'Diamonds are a girls best friend', Mike Asscher, adjunct-directeur van Koninklijke Asscher Diamant Maatschappij over vijf generaties diamanthandel en -bewerking.

Berlage en Plan Zuid In 1905 maakt H.P. Berlage zijn eerste uitbreidingsplan voor dit deel van Amsterdam: Plan Zuid. Het ontwerp bevatte veel groen, water, woningen in laag- en hoogbouw en gemeenschappelijke voorzieningen. Uiteindelijk is dit plan slechts voor een deel uitgevoerd. Met name de sociaal-democratische wethouder van Volkshuisvesting Wibaut heeft ervoor gezorgd dat de stadsuitbreiding in De Pijp voornamelijk is gaan bestaan uit betaalbare en kwalitatief goede huisvesting voor arbeiders en minder uit groen en laagbouw. Het tweede Plan Zuid (1914) was daarom minder uitgebreid. De Pijp werd een volksbuurt en aan de andere kant van de Boerenwetering kwamen woningen voor de rijkere Amsterdammers. Berlage heeft met zijn Plan Zuid voornamelijk het stratenplan van De Pijp bepaald maar zeker niet de ontwerpen van de woningen die er uiteindelijk zijn gekomen. Die zijn grotendeels in de traditie van de Amsterdamse School gebouwd.

● **U loopt een stukje door en slaat linksaf de Diamantstraat in. Het eerste deel van deze straat wordt gekenmerkt door de lage huisjes. (6)**

Het blok met lage huisjes in de Diamantstraat, Robijnstraat en Lutmastraat is in 1891 gebouwd in opdracht van Gerard Adrianus Heineken, eigenaar van de bierbrouwerij en destijds ook directeur van de Woningmaatschappij. Het ontwerp is van A.L. Gendt die vooral bekend is door het Concertgebouw in Amsterdam. De Engelse cottage vormde de inspiratie voor het ontwerp van de lage huisjes. Heineken kon de grond waarop de woningen staan destijds goedkoop krijgen omdat het nog deel was van de gemeente Nieuwer-Amstel. In de hoogtijdagen van de diamantslijperij woonden er veel werknemers van de fabriek.

● **U loopt verder door de Diamantstraat totdat u de Smaragdstraat kruist. Het gebouw rechts is een voormalig gemeentelijk badhuis. (7)**

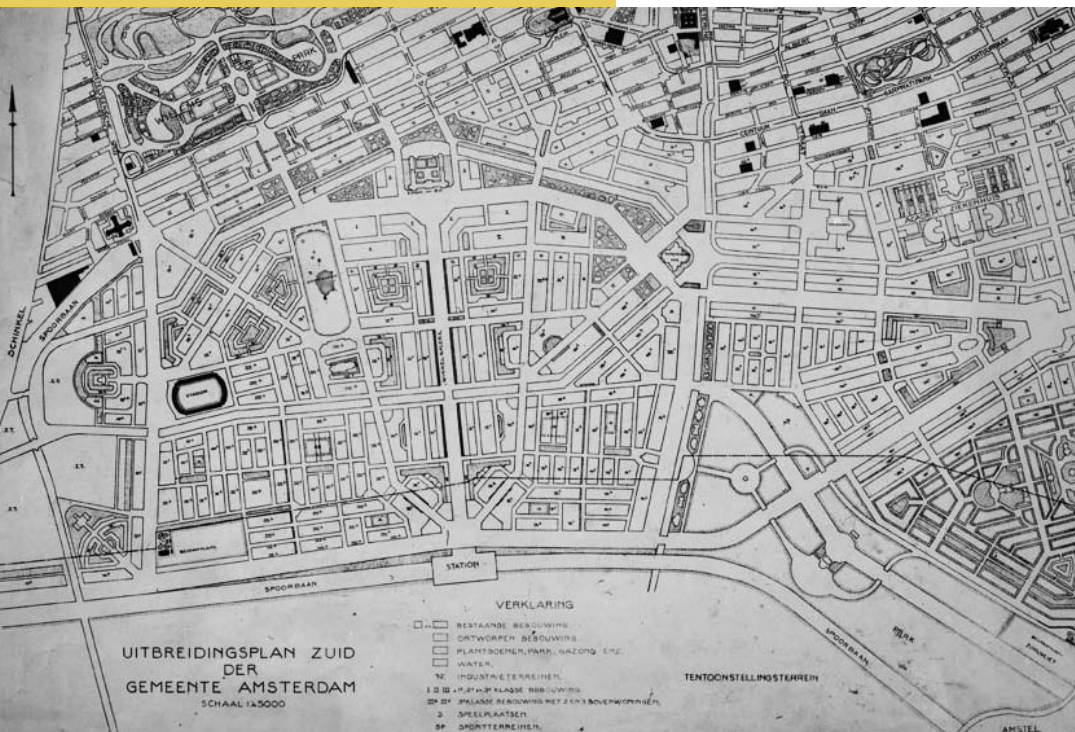
De Diamantbuurt

Dit is de Diamantbuurt. Vanwege de diamantslijperij zijn de straten vernoemd naar edelstenen. Het straatbeeld verandert hier plotseling ingrijpend. De Diamantbuurt is onderdeel van wat de Nieuwe Pijp wordt genoemd. De buurt is in 1922 gebouwd naar een ontwerp van J.C. van Epen en is een voorbeeld van de Amsterdamse School. Bij de bouw in de Nieuwe Pijp heeft het stadsbestuur zich actief bemoeid met de stadsuitbreiding en de kwaliteit van de huizen. Typisch voor de Diamantbuurt is de kleurkeuze van de kozijnen. De combinatie van geel-groen hoort bij het monumentale karakter. Veel arbeiders van de diamantslijperij woonden in deze buurt.

Het badhuis

Op de kruising Diamantstraat en Smaragdstraat staat een voormalig gemeentelijk badhuis (1926). Voor mannen en vrouwen waren er aparte afdelingen met elk een eigen ingang. In het hart van het gebouw bevonden zich wachtruimtes en in de halve

Waterbeschaving Waterbeschaving was de term die de Dienst der Wasch- en Schoonmaak-, Bad- en Zweminrichtingen (WSBZ) hanteerde voor de mate waarin de bevolking doordrongen was van de noodzaak regelmatig een bad te nemen. De waterbeschikbaarheid van de Amsterdammer werd gemeten aan de hand van het badfrequentiecijfer. Het ideaal was een badfrequentiecijfer van 52 wat betekende op jaarbasis gemiddeld een bad per week. De WSBZ hield nauwkeurig het badhuisbezoek bij om te zien hoe ver het ideaal nog verwijderd was. Echt vlotten wilde het niet. Kort na 1945 was het badfrequentiecijfer vijf in plaats van de ideale 52 en halverwege de jaren 50 was het pas gestegen tot tien. De WSBZ rekende voor dat in deze tijd ruim een half miljoen Amsterdammers nooit een bad nam!

Het badhuis aan de Diamantstraat rond 1935 en het Interieur in 1985 (Stadsarchief Amsterdam).

cirkel aan de achterkant waren de stortbaden en een kuipbad. Het bouwen en beheren van badhuizen was een taak die de gemeente vanaf 1910 op zich nam want de meeste huizen hadden in die tijd nog geen eigen badvoorziening. Pas in 1933 werd in de bouwverordening opgenomen dat nieuwbouwwoningen standaard een eigen douche moesten hebben. Overigens was de installatie van een geiser niet verplicht dus het was wel koud douchen! De meeste nieuwbouw douche-cellen werden dan ook als extra berging gebruikt. In de jaren 50 van de vorige eeuw kende het gebruik van gemeentelijke badhuizen een hoogtepunt, daarna begon het bezoek te dalen. Halverwege de jaren 70 hadden de badhuizen nog een sociale functie voor met name bejaarden. Na heftige discussies in de gemeenteraad werden de badhuizen in de loop van de jaren 80 gesloten.

8

● ***U loopt verder door de Diamantstraat. Aan het eind van de straat komt u uit op de Jozef Israëlskade. Op nummer 415 staat het voormalig woonhuis van Gerard van het Reve. (8)***

Gerard van het Reve woonde hier met zijn ouders van 1938 tot 1948 en schreef er zijn bekendste boek 'De Avonden'. Het boek beschrijft de laatste tien dagen van 1946 vanuit de beleving van de 23-jarige kantoorclerk Frits van Egters. Nummer 415 (toen nog nummer 116) stond model voor het huis waarin 'De Avonden' zich afspeelt en heet in het boek Schilderskade 66. Ondanks grote waardering voor het talent van de jonge schrijver noemde Godfried Bomans het boek 'zo naargeestig, zo zeer van iedere positiviteit verstoken, zo grauw, zo cynisch en volstrekt negatief'. Simon Vestdijk en andere critici herkenden in het werk de stem van een generatie die verdoofd en zonder geloof de oorlog uit was gekomen.

● ***U slaat rechtsaf de Jozef Israëlskade op. De Van Woustraat steekt u over en u loopt verder langs het water tot de Penseelstraat. Deze loopt u in tot aan het Henriëtte Ronnerplein. (9)***

Het Henriëtte Ronnerplein

Het Henriëtte Ronnerplein vormt samen met het gespiegelde Thérèse Schwartzplein en de P. L. Takstraat het Dageraadcomplex. Het complex is in 1923 gebouwd in opdracht van woningstichting De Dageraad, tegenwoordig woningcorporatie De Alliantie Amsterdam. Het is een van de meest tot de verbeelding sprekende bouwprojecten in de stijl van de Amsterdamse School. Voor de bouw van het complex werden twee spraakmakende architecten gevraagd: M. de Klerk, bekend van 'Het Schip', en P. L. Kramer,

ontwerper van onder andere vele bruggen in Amsterdam samen met Hildo Krop. Het meest in het oog springende deel van het Henriëtte Ronnerplein is de gevelwand aan de linkerkant van het plein. De gevel is vormgegeven als een rij eengezinswoningen wat het ideaal van een eigen huis voor elke arbeider uitbeeldt. Maar er zijn ook elementen die de verbondenheid tussen de huizen uitdrukken: de horizontale lijnen in het gevelontwerp en de kleine balkonnetjes die de huizen aan elkaar schakelen. Individualiteit en verbondenheid komen zo terug in het ontwerp. Onder de balkons zijn letters aangebracht die samen de woorden 'de dageraad' vormen. In de noordoostelijke hoek is een borstbeeld van Wibaut geplaatst die als wethouder van Volkshuisvesting van de gemeente Amsterdam de bouw mogelijk maakte.

4 'Het is gezien,' mompelde hij, 'het is niet onopgemerkt geleven'.
En meer Gerard van het Reve....

9

De Amsterdamse School De Amsterdamse School kende haar hoogtepunt tussen 1910 en 1925. Hoewel de bouwstijl geen vastomlijnde uitgangspunten kende, kan het gezien worden als een reactie op de rationele benadering van bouwen van Berlage die de Nederlandse architectuur lange tijd had gedomineerd. In de Amsterdamse Schoolstijl stonden persoonlijke creativiteit en fantasie van de architect centraal. Dat ging soms zo ver dat het gebruiksgemak van een gebouw ondergeschikt werd gemaakt aan het uiterlijk. De bouwstijl is te herkennen aan de vreemd gevormde raampartijen, fraaie organische welvingen in de gevels en het gebruik van metaalwerk in combinatie met natuursteen, beton, dakpannen en tegels. Ook maakten de ontwerpers veel gebruik van symbolisme en sculpturen. Ze werden daarbij onder andere beïnvloed door de bootvormige gemeenschapshuizen uit Indonesië.

De Amsterdamse School was niet alleen een nieuwe bouwstijl, de ontwerpen belichamen ook de gedachte dat arbeiders recht hadden op een mooie woonomgeving. De binnenkant van het woningontwerp bevatte daarnaast verschillende elementen die als doel hadden de arbeider te verheffen. De aandacht moest vooral uitgaan naar huiskamer en gezin, niet meer naar de straat en het oh zo verderfelijke café. De ramen werden daarom bewust zo hoog geplaatst dat de bewoners niet meer uit het raam konden hangen om met de burens te kletsen. Op straat had de arbeider na werktijd immers niets meer te zoeken. Ook was de keuken bewust klein gehouden zodat wassen en andere onhygiënische activiteiten zich daar niet meer afspeelden.

Amsterdamse School (Gabriële Merolli).

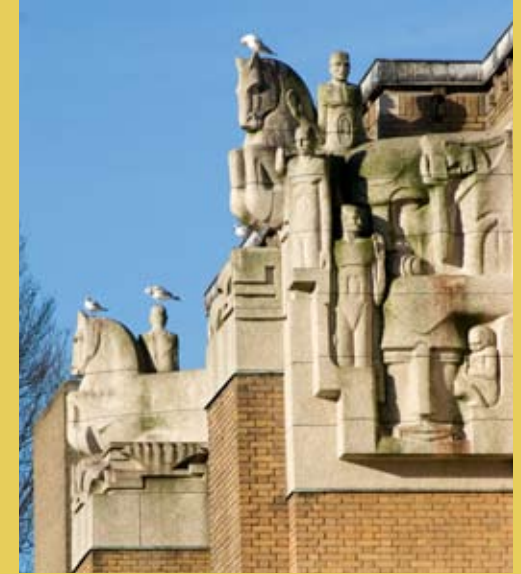

5 'Het Mekka van de volkshuisvesting', over de architectuur van de Amsterdams School.

● Vanaf het Henriëtte Ronnerplein loopt u terug naar de Jozef Israëlskade en u slaat rechtsaf. U loopt door tot de P. L. Takstraat. (10)

De P. L. Takstraat

In de P. L. Takstraat is goed zichtbaar dat de ontwerpers hier een 'Gesamtkunstwerk' hebben willen maken. De gevels van de woningen, de brievenbussen, de sculpturen, de daklijsten en zelfs de huisnummering zijn volledig geïntegreerd tot een golvend geheel. Details laten zien dat de vaklieden met veel aandacht en liefde voor het vak aan dit bouwproject hebben gewerkt. Kijk eens naar de onderkant van de balkons. Deze zijn bekleed met baksteen; door de verschillende eigenschappen van steen en beton heeft dit veel tijd en zorgvuldigheid gekost. Er is ook ruimte voor symboliek. Als u omhoog kijkt, zijn aan weerszijden op de daklijst in lood gegoten hanen te zien: het symbool van de woningbouwvereniging en van de sociaal-democratie. Zij kondigen de nieuwe dageraad aan, de nieuwe tijd, en verwijzen naar het ontwaakte bewustzijn van de arbeidersklasse.

Energie en daad Wie door Amsterdam wandelt en om zich heen kijkt, zal het zeker zijn opgevallen. Heel veel bruggen in de stad zijn versierd met bijzondere sculpturen. Mooie voorbeelden zijn te zien op de Lyceumbrug bij de Apollolaan. De meeste van deze beeldhouwwerken zijn gemaakt door Hildo Krop, van 1916 tot 1970 stadsbeeldhouwer van Amsterdam. Krop werd geïnspireerd door de industrialisatie, het geloof in de toekomst en de traditionele gezinswaarden. In zijn werk zijn ook Oud-Egyptische stijlelementen terug te vinden. Twee grote werken van hem zijn aangebracht aan de twee gebouwen van de huidige Berlage scholengemeenschap aan weerszijden van de P. L. Takstraat. In het beeld 'De geboorte van de daad' (links van de P. L. Takstraat) zijn een vrouwenhoofd en een pasgeboren baby (de zachtheid), een man steunend op zijn hand (de twijfel), een stoere staande man (de bezonnenheid) en een steigerend paard (de climax) te zien. De man die het paard leidt, symboliseert degene die 'het geluk van de daad' kent. Het beeld 'Menselijke energie' (rechts van de P. L. Takstraat) is een verwijzing naar de handel. Hierin is een vrouw met druiven verbeeld (de vruchtbaarheid) en enkele figuren die handel, industrie, en landbouw voorstellen. De figuren aan de voorkant die de verte inkijken, verbeelden de vooruitziende blik die in de handel nodig is.

● ***U loopt de P. L. Takstraat door tot aan het monument voor burgemeester Tellegen. (11)***

Vanaf het monument bekeken vallen de beide torenachtige woonblokken op die de P. L. Takstraat aan deze kant markeren. De cilindervormen lijken scharnieren waaraan de gevels in de P. L. Takstraat zijn opgehangen. Andere gemaakte vergelijkingen zijn een altaar dat kan worden opengeslagen of zelfs een waterval. Rechts is een sculptuur van een adelaar zichtbaar die het rijzende zelfbewustzijn van de arbeider verbeeldt. Aan de linkerkant is de arbeider zelf uitgebeeld. Op de hoeken bevonden zich ruimtes voor de winkels waar de arbeiders hun boodschappen konden doen. Nu zijn de ruimtes in gebruik als woonruimte of atelier. Als u zich omdraait dan ziet u het monument voor Jan Willem Cornelis Tellegen. Hij was van 1915 tot 1921 burgemeester van Amsterdam en samen met wethouder Wibaut de drijvende kracht achter dit grootschalige volkshuisvestingsproject.

12

'In 't Blauw' Onder de monumentale bomen op het Van der Helstplein is een bijzonder kunstwerk te zien. Het werk heet 'In 't Blauw' en is gemaakt door Annelies Dijkman. Het bestaat uit een ellips van blauwgekleurde betonstenen waarbinnen lichtspots op een willekeurige wijze zijn verspreid. De ellips contrasteert met de rechte vormen van het plein. De kunstenaar wil met dit kunstwerk de lucht en de sterren naar beneden halen en zo het plein van zijn zwaarte ontdoen. Overdag is de blauwe ellips prominent aanwezig en werkt het als een oriëntatiepunt waar mensen met elkaar afspreken. 's Avonds ontstaat op de grond een fonkerende sterrenhemel.

● ***Bij het monument voor burgemeester Tellegen slaat u schuin rechtsaf en volgt de straat. Vervolgens gaat u meteen links de poort onderdoor. U staat nu in de Coöperatiehof. (12)***

De Coöperatiehof

De Coöperatiehof is geen onderdeel van het Dageraadcomplex maar is wel van de hand van P. L. Kramer. Aan de linkerkant was de openbare leeszaal gevestigd. In de gevelsteen boven de deur is nog te zien welk hoger doel de leeszaal diende. De rij boeken met eronder de sleutel tot de wijsheid en een slang die zich rond de boom van de kennis slingert, beelden de emancipatie en verlichting van de arbeidersbevolking uit. De hoge klok op het dak van de leeszaal symboliseert de intellectuele verheffing van de arbeider.

● ***U verlaat de Coöperatiehof via de andere poort en gaat rechtsaf de Burgemeester Tellegenstraat in. U loopt rechtdoor en passeert het Henrick de Keijserplein. Op de hoek van het plein gaat u linksaf de Karel du Jardinstraat in. Aan het einde komt u uit op het Van der Helstplein. (13)***

U komt nu in de Oude Pijp. Op het Van der Helstplein is de grens tussen oud en nieuw goed zichtbaar. Gekeken vanuit de Karel du Jardinstraat is de gevelwand rechts een mooi voorbeeld van de nieuwe bouw terwijl het stuk Tweede van der Helststraat ten noorden van het plein gekenmerkt wordt door kleinschalige bouwprojecten met verschillende bouwhoogten en geveldetailering.

6 Op stap door het Sarphatipark, 'de tuin van De Pijp'.

● ***Vanaf het Van der Helstplein loopt u door de Tweede van der Helststraat tot aan de Ceintuurbaan. U steekt de Ceintuurbaan over en gaat nog een stukje rechtdoor. U slaat rechtsaf het Sarphatipark in en wandelt door het park naar het monument voor Samuel Sarphati. (14)***

Een oase van rust

De Ceintuurbaan dankt zijn naam aan het feit dat het ooit deel zou worden van een ringweg rond de stad en kenmerkt zich door de beeldschone, hangende monumentale platanen. Het had overigens maar weinig gescheeld of deze plek was zo ongeveer het centrum van de stad geweest. Vanaf halverwege de 19e eeuw werden diverse plannen gemaakt voor de stadsuitbreiding van Amsterdam. In één van die plannen, dat van stadsingenieur J.G. van Niftrik uit 1867, zouden in het noordelijk deel van De Pijp woonblokken komen terwijl het zuidelijk deel, toen nog Nieuwer-Amstel, bestemd was voor een luxe villawijk. Ertussenin, waar nu het Sarphatipark ligt, was het Centraal Station van Amsterdam gepland. Het stadsbestuur was een voor-

Oude ambachten In De Pijp zijn veel nog echte ambachtelijke bedrijfjes te vinden. De stoffeerder tegenover de westelijke ingang van het Sarphatipark is daar een goed voorbeeld van. Er is ook een glas-in-loodzetterij, een biljartfabriek, enkele meubelmakers, metaalbewerkers en antiek- en meubelrestaurateurs. Op de website <http://ambachten-depijp.nl> vindt u een overzicht van bedrijven en adressen.

stander maar het Rijk had toch de voorkeur voor een treinstation aan het IJ. Het park dat ervoor in de plaats kwam, is door dezelfde Van Niftrik ontworpen in de 18e eeuwse Engelse landschapsstijl. Deze stijl verwijst naar het spannende en onverwachte van de vrije natuur en is een tegenhanger van de traditionele Franse parken met hun geometrische en symmetrische vormen. Door de zichtlijnen in het park moesten bezoekers van de ene naar de andere plek worden getrokken. Het park werd in 1886 officieel voor het publiek opengesteld. Nu is het park voor de bewoners van De Pijp een oase van rust waar veel mensen bij mooi weer hun ontspanning zoeken.

13

Sarphatipark (Gabriele Merolli).

Groen gemaal (15) In het kleine huisje bij de ingang aan de westkant van het park waar u bent binnengekomen, staat het gemaal dat het water van de meertjes en het water-valletje afvoert naar de Boerenwetering. Het is ook een plek waar bewoners van De Pijp planten, stekken en zaden uit hun tuin of geveltuin kunnen ruilen of weggeven.

Het monument

In 1886 werd samen met de officiële openstelling van het park het monument voor Samuel Sarphati onthuld. Boven het borstbeeld staat over de vier zijden de tekst 'Sarphati: stichter van het Nieuw Amsterdam'. De wapens daarboven symboliseren zijn goede werken: Amsterdam, Onderwijs, Volksvlucht en Handel. Het borstbeeld is zo geplaatst dat het in de richting kijkt van waar eens zijn Paleis voor de Volksvlucht stond. Vanwege zijn joodse afkomst is het borstbeeld in de tweede wereldoorlog tijdelijk weggehaald en kreeg het park een andere naam. In juni 1945 is het monument opnieuw feestelijk onthuld en kreeg het park zijn oude naam terug.

● **U verlaat het Sarphatipark via de noordelijke uitgang en slaat linksaf.**

Het fluwelen randje

De straten langs het Sarphatipark heten sinds 1892 ook Sarphatipark. De bewoners vonden de nieuwe naam destijds meer op stand klinken. De huizen die in de jaren 1887 en 1888 eromheen werden gebouwd, zijn voorzien van deftige gevels en speelse toppen in verschillende kleuren baksteen. Deze bebouwing rond het park wordt daarom ook wel het fluwelen randje genoemd. Dat was een groot verschil met de goedkope woningen die elders in De Pijp werden neergezet!

Samuel Sarphati Sarphati had in Leiden geneeskunde gestudeerd en vestigde zich in 1839 als arts in Amsterdam. Hij was een visionair die zich de leefomstandigheden van de Amsterdamse bevolking erg aantrok. Verbetering van de handel en nijverheid zag Sarphati als oplossing voor de armoede in de stad. Talloze ideeën en initiatieven kwamen van zijn hand om Amsterdam groot en welvarend te maken. Zijn grootste werk was het Paleis voor de Volksvlucht. Door middel van tentoonstellingen en manifestaties moest de ondernemingsgeest in de stad worden gestimuleerd. Het monumentale gebouw op het Frederiksplein brandde in 1929 geheel af. Nu staat er het hoofdkantoor van de Nederlandse bank. In 1862 liet Sarphati het eerste uitbreidingsplan voor de stad ontwerpen. Voor het gebied van de latere wijk De Pijp voorzag dit plan in luxe villaparken met brede lanen zoals die in andere wereldsteden al te zien waren. Uiteinde-

lijk bleek het plan financieel niet haalbaar en is de grond grotendeels verkocht aan particuliere bouwers. Om het leven voor de armen te verbeteren, liet hij broodfabrieken bouwen waar goed brood werd gebakken voor een redelijke prijs. Ook richtte hij een particuliere maatschappij op voor het ophalen van vuilnis.

Prostitutie in De Pijp Rond 1900 ging het er hier een stuk wilder aan toe dan nu. De Pijp stond in die tijd bekend om de alom aanwezige prostitutie. Ook hielden veel mannen uit de opkomende middenklasse er een maintenance op na; een maîtresse die op kosten van

haar broodheer in luxe woonde, vaak in De Pijp. Aan het Sarphatipark zat een aantal luxere bordelen en waren er zogenaamde 'rendez-vous' huizen waar dames met een klant korte tijd een kamer konden huren. Zo zat op Sarphatipark 1, op de hoek met de Eerste van der Helststraat, het huis van Vlaamse Jet. Tot grote ergernis van de burens werden hier tot laat feestjes gehouden met luide pianomuziek. Elders in de Oude Pijp, onder andere in de Albert Cuyppstraat, de Govert Flinckstraat en de Eerste Jan Steenstraat zaten louchere clubs en woonden dames die er naast hun werk overdag als huishoudster of strijkster 's nachts een tweede leven op nahielden. Het laatste overblijfsel van deze roerige tijden is te vinden aan de Ruysdaelkade. Hier zit nog een klein rijtje peeskamers. Deze zijn in het ontwerp voor de nieuwbouw midden jaren 80 van enkele huizenblokken speciaal opgenomen.

● *Op de hoek van het park gaat u rechtsaf de Eerste van der Helststraat in. U kruist de Govert Flinckstraat en loopt door tot aan de Albert Cuypmarkt. (16)*

Het Quartier Latin van Amsterdam

U bent nu in het gezellige hart van wijk; de Oude Pijp. Dit deel werd als eerste gebouwd. In de kleine straatjes zijn veel leuke en aparte winkels, cafés en restaurants met eten uit alle delen van de wereld. Hier is ook de bekendste markt van Nederland: de Albert Cuyp. Hoewel men rond 1900 de wijk zag als het voorbeeld van slechte woningbouw (zie kader) was De Pijp destijds niet de goedkoopste plek om te leven. Huiseigenaren verhuurden daarom meestal per kamer wat de buurt aantrekkelijk maakte voor studenten, kunstenaars, schrijvers en de al eerder genoemde prostituties. Veel mensen leefden ook van studenten door voor ze te koken of te wassen. In de volksmond kwam daarom al gauw de naam Quartier Latin van Amsterdam in zwang. Er was een druk nachtleven met veel cafés en nachtclubs. Een bekende uitdrukking in die tijd is 'pierewaaien in De Pijp'. Dat betekent zoveel als slenteren en slempen. Nu zijn er veel exotische winkeltjes en creatieve en ambachtelijke bedrijfjes. De buurt heeft de grootste horecadictheid van Amsterdam en misschien zelfs wel van Nederland.

De grafkrans Om te wonen is De Pijp nu één van de meest populaire plekken in Amsterdam maar niet altijd was men zo positief. De wijk was rond 1900 in de ogen van velen een synoniem voor naargeestige stedenbouw en huisjesmelkerij. Spottend noemde men de wijken die rond deze tijd om het oude centrum van de stad werden gebouwd de grafkrans van Amsterdam. Deels was dit ook terecht. Om de kosten zo laag mogelijk te houden, werd flink bezuinigd op de kwaliteit van de bouwmaterialen. Men gebruikte vaak nat hout, slechte mortel, niet goed doorbakken stenen en de fundering liet te wensen over. Soms stortten huizen al tijdens de bouw in. Mede door deze dubieuze bouwpraktijken werd in 1901 de Woningwet aangenomen waarin de overheid eisen ging stellen aan de kwaliteit van huizen. De schrijver Frederik van Eeden woonde in De Pijp en verwoordde het gevoel uit die tijd op treffende wijze. Hij miste vooral de schilderachtigheid in de nieuwe wijk die hij dan ook een 'onhollandse omgeving' noemde.

'Men ziet het die huizen aan dat zij nog slechts weinig jaren staan. Inderdaad, het zijn er nauwelijks vier. Toch zien zij er enigszins vervallen en vuil uit en dat treft even onaangenaam als het aanschouwen van een afgeleefd jong mens.

Die huizen zijn op een voordeeltje gebouwd, de hedendaagse beschaving laat zich zeer goed tot zulke praktijken te misbruiken.

Hoog worden de dunne muren opgetrokken, zo zuinig mogelijk wordt het houtwerk besteed, en door goedkope versierseltjes tracht men te vergeefs die innerlijke zwakte goed te maken.'

7 Bedrijvigheid in De Pijp, portretten van etnische ondernemers.

● **U gaat rechtsaf de Albert Cuypstraat in.**

De Albert Cuypmarkt

De markt op de Albert Cuypstraat is de bekendste markt van Nederland en misschien wel de grootste dagmarkt van Europa. Er staan meer dan 260 kramen en de markt is behalve op zondag elke dag geopend van 's ochtends vroeg tot zes uur in de middag. In de tijd van de Binnendijksche Buitenveldertsche Polder lag hier de Zaagmolensloot. Deze sloot liep vanaf de Amstel tot aan een klein haventje ter hoogte van wat nu de Frans Halsstraat is. Al vanaf de 17e eeuw stonden hier houtzaagmolens, een beeldbepalend onderdeel van de polder. Tegen het einde van de 19e eeuw moesten de molens wijken voor de nieuwbouwplannen en werd de sloot gedempt. Rond 1900 telde De Pijp zo'n 50.000 inwoners en werd het voor straatventers een aantrekkelijke afzetmarkt. Door de breedte van de Albert Cuypstraat was dat de plek waar ze zich met hun houten

karren verzamelden. De eerste lichte Albert Cuyp koopliden was geboren. In 1905 werd de Albert Cuyp officieel een markt.

Eigenlijk is een dagje Amsterdam niet compleet zonder een bezoek aan de Albert Cuyp. Op een drukke zaterdag komen hier meer dan 40.000 mensen. De grote keuze van producten uit binnen- en buitenland is een verklaring voor de populariteit van de markt. Exotische producten zijn hier vaak als eerste te vinden door de aanwezigheid van de vele nationaliteiten in De Pijp. In 2005 vierde de markt haar honderdjarig bestaan waar ook Koningin Beatrix bij aanwezig was.

Een afspiegeling van de maatschappij
Vraagt u zich wel eens af waar de journaals hun straatinterviews houden? Als je erop gaat letten, komt heel vaak de Albert Cuypmarkt in beeld. De mensen vormen er blijkbaar een goede afspiegeling van de maatschappij. De markt is in verkiezingstijd om die reden waarschijnlijk ook erg populair bij politici.

8 De geheimen van de Albert Cuyp onthuld. Een bewoner vertelt over de beroemdste markt van Nederland.

9 'Paint a future', over kunst en kinderdromen.

● **U wandelt over de markt tot de Eerste Sweelinckstraat. Rechts staat op de hoek het standbeeld van André Hazes. (17) Links van u ziet u De Badcuyp. Dit voor-malig gemeentelijk badhuis is nu in ge-bruik als cultureel centrum. Ook is er een eetcafé met een gezonde wereldkeuken.**

André Hazes

André Hazes werd op 30 juni 1951 geboren in de Gerard Doustraat op nummer 67, midden in De Pijp. Bekend is het verhaal dat hij als klein jongetje gevraagd werd in de kroeg tegenover zijn ouderlijk huis liedjes te komen zingen. Op die plek is nu de Eddy Bar gevestigd. Hazes werd in 1959 door Johnny Kraaijkamp ontdekt toen hij op de Albert Cuyp stond te zingen. Later had hij verschillende baantjes waaronder dat van kelner en stond bekend als de zingende barkeeper. Zijn doorbraak kwam in 1976 met het nummer 'Eenzame kerst'. In totaal bracht hij meer dan 300 nummers uit op 36 verschillende albums. De zanger verkreeg in Nederland een cult-achtige status door de film 'Zij gelooft in mij' uit 2000.

● **U slaat linksaf de Eerste Sweelinckstraat in. Daarna slaat u meteen weer linksaf de Gerard Doustraat in. Opvallend zijn de scherpe hoeken waarin de straten aansluiten op de Gerard Doustraat. (18) U wandelt de Gerard Doustraat door en passeert het Gerard Douplein. (19)**

De 'taartpunten'

De straten in dit deel van De Pijp vormen het oudste deel van de wijk. Dit was de oorspronkelijke buurt YY. Wat meteen opvalt is hoe de Tweede Jacob van Campenstraat in een schuine lijn aansluit op de Gerard Doustraat. Dit komt omdat het eerste stratenplan voor De Pijp uit 1870 letterlijk dwars stond op het bestaande patroon van paden en sloten in de Binnendijkse Buitenveldertsche Polder. De natuurlijke grens van dit gebied vormde de (schuine) Zaagmolensloot, de huidige Albert Cuypstraat. Uiteindelijk heeft de bebouwing in het overige deel van De Pijp wel de bestaande structuur van paden en sloten gevolgd met als gevolg dat de huizen op de hoeken noodgedwongen in een puntvorm zijn gebouwd. In de volksmond worden ze de 'taartpunten' genoemd.

Lichtroute De Pijp

De cafés en vele restaurantjes in de straatjes rond het Gerard Douplein zijn drukbezocht. De Pilsvogel op de hoek van het plein vinden we terug in het bekende boek 'Komt een vrouw bij de dokter' van Kluun. De hoofdpersoon komt er graag en noemt het 'een als bruin café vermomde flirttent waar de meisjes uit De Pijp komen'. Het kunstwerk op het plein is ontworpen door Henk Duijn. Hij wilde een juweel neerzetten waarin de verschillende culturen in de wijk zich zouden kunnen herkennen. De ingelegde rozetten van messing en glas reflecteren overdag in de zon. 's Avonds ontstaat er een tekening van licht door de lichtbronnen die in de opengewerkte bronzen kronen verwerkt zijn. Samen met het kunstwerk op het Van der Helstplein en het lichtornament aan het dak van het Okurahotel vormt dit de aanzet tot een lichtroute door De Pijp.

10 'Hazes is de basis', de legende leeft voort.

11 De Noord/Zuidlijn en de toekomst van Amsterdam.

De toekomst van Amsterdam

Amsterdam breidt zich steeds verder uit. De Zuidas is een aantrekkelijke vestigingsplaats voor grote bedrijven en Amsterdam-Noord ontwikkelt zich als nieuw creatief centrum. Een groeiende stad vraagt om goede verbindingen. De Noord/Zuidlijn moet de steeds toenemende autodruk in het centrum van de stad verminderen en de verschillende delen van Amsterdam goed met elkaar verbinden. Dit past ook in de ambitie van het stadsbestuur om Amsterdam tot een echte metropool te ontwikkelen. In 2013 is het mogelijk met de Noord/Zuidlijn binnen een kwartier van noord naar zuid te reizen. In De Pijp loopt de lijn onder de Ferdinand Bolstraat met een halte ter hoogte van de Ceintuurbaan. Bij de Albert Cuypmarkt komt straks ook een uitgang. Uiteindelijk is de verwachting dat dagelijks 200.000 mensen gebruik gaan maken van de nieuwe metrolijn. De Pijp wordt daarvoor vanuit het centrum zeer goed bereikbaar, iets waar de kooplieden op de Albert Cuyp niet rouwig om zullen zijn.

● **U loopt verder door de Gerard Doustraat tot de Ferdinand Bolstraat en steekt deze over. Links zijn de bouwwerkzaamheden van de Noord/Zuidlijn goed te zien. (20) Bij de Frans Halsstraat slaat u rechtsaf. U passeert de Quellijnstraat. Hier op nummer 64 zat vroeger het nachtclub De Kuil. (21)**

Cabaret in De Pijp

In en rond de Frans Halsstraat zitten veel leuke eettentjes en kleine veelal creatieve bedrijfjes. Vroeger waren hier voornamelijk de nachtclubs. De Kuil in de Quellijnstraat was destijds een zeer druk bezochte zaak. Vanaf 1895 zong Eduard Jacobs in De Kuil liedjes die de louche praktijken in de nieuwe buurt aan de kaak stelden. Met name de prostitutie moest het ontgelden. Jacobs wordt daarmee wel gezien als de eerste Nederlandse cabaretier. Hij had in Parijs Aristide Bruant horen zingen in Le Chat Noir en ging hetzelfde doen in Amsterdam. Jacobs, de 'minstrel van de mesthoop', bracht rauwe en

sarcastische teksten en was razend populair. Hij schreef liedjes met titels als 'Gestrafte huwelijks-trouw', 'De Lorelei van Buurt YY' en 'In buurt YY'. Mede door zijn liedjes en omdat hij veel mensen daarin bij naam noemde, weten we nu iets meer over wat er zich achter sommige gevels in De Pijp allemaal heeft afgespeeld.

12 'De Lorelei van buurt YY', originele opnames van Eduard Jacobs, de eerste cabaretier van Nederland. Met toelichting door Maarten Eilander van het Theater Instituut Nederland.

13 'Biertje?' Het ontstaan van een multinational.

De Lorelei van buurt YY

Ik weet niet wat het moet beduiden
Dat ik zo ben uit mijn humeur
Ik hoor daar de doodsklokken luiden
Een lijkoets staat ginds voor de deur
En in de salon daar beneden
Zit snott'rend een droevige rij
Verzonken in vurige gebeden
Voor de Lorelei van buurt YY

Daar draagt men de lijkst naar buiten
Steeds luider klinkt 't snott'rend geweet
Madam gluurt bedroefd door de ruiten
Want daar gaat haar broodwinning heen
Eerst wilden de klanten niet komen
Wat zij en haar man ook bedacht
Toen heeft ze de blonde genomen
En die had haar zegen gebracht

"Ik heb er een schat mee verloren
Nu zij uit mijn huis wordt gerukt
Had zij niet drie weken tevoren
'n Schatrijke vreemdeling geplukt
Wie wist, gelijk zij, te animeren
Als stromen doen vloeien de wijn?
Geen enk'le die voor ouwe heren
Vooral zo aantrekk'lijk kon zijn!"

Hoe ijdel is 't mens'lijke leven
Daar ligt ze dood als 'n pier
Zij is op 't slachtveld gebleven
Van liefde, genot en plezier
Voor 't eerst, nu acht dagen geleden
Had ze in de salon gemankeerd
Toch had ze nog 's avonds beneden
Voor 't open raam gevigeleerd

Daar gaat ze nu henen, de blonde
De Lorelei van buurt YY
Madam kijkt bedroefd in het ronde
En monstert de snott'rende rij;
Graag had zij die allen gegeven
Voor haar, die men grafwaarts daar rijdt!
Ach, waarom verliet zij het leven?
En dat in het drukst van de tijd!

Zo klaagde Madam en ze schreide
Om 't blondje, zo innig bemind
Van wie ze met droefenis scheidde
Als waar' zij haar bloedeigen kind
Om de hoek ging de lijkoets aan 't draven
Er waren geen volgoetsen bij...
Ze werd van armen begraven
De Lorelei van buurt YY!

● **Bij de Eerste Jacob van Campenstraat gaat u rechtsaf. U steekt de Ferdinand Bolstraat weer over en staat op het Marie Heinekenplein. (22)**

De Heinekenbrouwerij

We eindigen de wandeltocht bij één van de meest toonaangevende bedrijven die De Pijp heeft gekend: de Heinekenbrouwerij. Op het huidige Marie Heinekenplein werd op 22 januari 1868 het eerste Heinekenbiertje gebrouwen. De eigenaar Gerard Adrianus Heineken kocht in 1864 bierbrouwerij 'De Hooiberg' en verhuisde deze naar het poldegebied ten zuiden van het centrum. De brouwerij breidde in de loop der jaren steeds meer uit en in 1930 moest zelfs het middenstuk van de Jacob van Campenstraat wijken. Daarom heeft De Pijp nu een Eerste en een Tweede Jacob van Campenstraat. Voor mensen met een gevoelige neus was wonen in De Pijp in die tijd geen pretje. Afhankelijk van de windrichting hing er een indringende moutlucht van de brouwerij of konden de bewoners van buurt YY genieten van vetstank

van een nabijgelegen kaarsenfabriek. In 1988 verhuisde de brouwerij naar Zoeterwoude en Den Bosch. Het oudste deel van de brouwerij om de hoek op de Stadhouderskade is nu ingericht als bedrijfsmuseum (Heineken Experience) waar de geschiedenis van het bedrijf en van het bier wordt laten zien. Marie Heineken was een nicht van de oprichter van de brouwerij en in haar tijd een beroemd schilderes van stillevens. In de zomer is het plein gevuld met terrassen en worden er evenementen georganiseerd.

En verder....? De wandeling is afgelopen maar dat is zeker geen reden De Pijp te verlaten! U kunt naar hartelust de markt verkennen of gezellig ergens een hapje gaan eten. De grootste variëteit aan buitenlandse restaurantjes vindt u op en rond het deel van de Albert Cuypstraat tussen de Ruysdaelkade en het begin van de markt. Voor andere restaurantjes, leuke winkels en cafés maakt u de grootste kans in de straatjes die op de markt uitkomen en op en rond de Frans Halsstraat waar u net doorheen gelopen bent. Veel plezier!

De Albert Cuypermarkt (Gabriele Merolli).